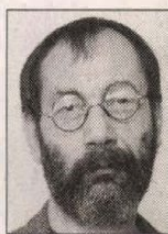

Tamás Gáspár Miklós

A nevető ember

Eörsi István – aki most lett 70 éves, és akit az Ész istennője éltesen még sokáig, sok tízezer olvasója és a magyar szabadság öröme s javára – a legújabb kori hazai ellenállás fontos pillanataiban állt helyt: 1956-ban, a

hetvenes-nyolcvanas évek demokratikus ellenzékében, no meg a mai antiautoritárius, antifasiszta küzdelmekben.

Eörsi Istvánt rengeteg csapás érte életében: a náci kiirtottak családja nagy részét, családott a fényes szellőkben, leverték a forradalmát – s őt magát bebörtönözték –, évtizedekig akadályozták szabad szellemi munkájában, műveit hol megcsonkította, hol betiltotta a cenzúra, a rendszerváltás sem egészen úgy ütött ki, ahogyan az őszinte, valódi demokraták szerették volna, a szabad magyar köztársaság állami sajtója és közszolgálati megafonja pedig éppúgy szidalmazza és gyalazza, mint anno a sztálinista aktív-értekezletek, persze egy kis (nyílt vagy burkolt) zsidózással korszerűsítve.

Eörsi István mindeközben derűsen vigyorg, zavartalanul dolgozik és közönségsikerre halmoz, amivel a tébolyult kétségbeesésbe kergeti ellenségeit, akiknek száma légió. Amilyen fura ez a világ, **Eörsi** nevetése a mai magyarországi demokrácia egyik legfényesebb fegyvere lett. „Nem tudjátok szétrombolni az életerőt, a kreativitást, a szabadságvágyat, a szerelmet.” **Eörsi**, hosszú évtizedek óta kacag a zsarnokokon és zsarnokjelölteken, megbotráncoztatja a begyulladt hülyéket, kigúnyol mindent és mindenkit, ami és aki életélvezetét és önelvezetét el akarná savanyítani, ami és aki ember, és honfitársai életörömeinek az útjába áll. Ez rendszerint valamiféle hatalom, **Eörsinél** többnyire a bürokratikus államhatalom és a konvencionális, konformista közizlés. **Eörsi** nevetésének legfőbb pedagógiai haszna az, hogy bemutatja, milyen is nem félni.

Ugyanakkor **Eörsi** röhögése enyhén nyugtalanító. Ő ennek az eredetét egyszerűen „biológiai optimizmusnak” nevezi, és olykor mintha hivalkodnék boldog, egészséges, diadalmas önszeretetével. En azonban meg vagyok győződve róla, hogy **Eörsi István** derülése erkölcsi, nem „biológiai” eredetű, hiszen **Eörsi** szellemi épsége és szüntelen vidámsága fittyet hány „a bajos tényekre”, amelyek nem adnak okot jókedvre. A szabadság és az emberi méltóság ügye úgyszólván mindig csehül áll – ezt egy **Eörsi**-összkiadás majd kimerítően dokumentálja –, az emberi szenvedés összmenyisége nem látszik csökkenni, a „haladás”, a „fejlődés” keserű vicc. Elegendő ok-e a röhögésre, hogy bosszantja a mindenkor elnyomás mindenkor szolgálatkész barmait? **Eörsi**

nem azért vig és kedélyes, mert van rá oka, hanem annak ellenére, hogy nincs.

Élc, derű, móka, kacagás – bele kell borzongani. Bámulatra méltó és bátor dolog, de nem éppen vigasztaló. **Eörsi** tréfái mindig megbízhatóan jelzik, hogy óriási nagy baj van. És mivel mindig tréfál és csúfolódik, láthatjuk, hogy mindig nagy baj van.

Eörsi István – ez az örökifjú srác, akit

**Amikor vitafelei
azt mondják: „társadalom”,
Eörsi mindig úgy érti ezt, hogy
„értelmiség”. Ő a hazai
értelmiség megalkuvásainak és
árulásainak a legkíméletlenebb,
a legszellemesebb,
nélkülözhetetlen krónikása**

---

rengetegen csodálnak és szeretnek – gyakran mondja, hogy ő (mint száraz humorú, ésszerűségre hajló, „fogalmi”, intellektuális költő) magányos a magyar irodalomban. Ez nem áll. Ha **Eörsi** szorgalmasabban olvasna fiatal költőket, tudná, mekkora hatása volt a mai magyar versbeszédre. Kortársai között is van legalább egy költőrokona, az 56-os barikád másik oldalán álló Györe Imre, aki tudtommal ma is ortodox kommunista, és akit ezért persze kevesen ismernek. **Eörsi** félreismerné saját magát, ha azt hinné, hogy ő filozófiai költő. Mint ahogy nagy öncsalás volna, ha az általa kihívóan emlegetett, Magyarországon népszerűtlennek vélt Heine és Brecht követőjének tartaná magát. **Eörsi** lírája és publicisztikája összetéveszthetetlenül magyar, és Petőfi (sűrűn félremagyarázott) hagyományába illeszkedik. Ugyanaz az áttetsző világosság, ugyanaz a könnyed derű, ugyanaz a fekete düh, ugyanaz a fiatalos hangulathullámzás, ugyanaz a problematikus hajlandóság a lélektani egyszerűsítésre, ugyanaz a szívből jövő érzés – ám mindkettőjükénél (Heinével szemben!) mindenfajta érzelmesség nélkül.

Ahogy lenni szokott, a szellemi hajléktalannak, schonnai bitang embernek és gyökértelen kozmopolitának szidott **Eörsi** életműve csak a magyar irodalom és a magyar történelem keretében értelmes. Hégyeshalomtól nyugatra legelvontabb műveit (a szindarabjait) értik csak, és ezek – szerintem – nem a legjobb írásai. Az utóbbi években publikált tőprenkedő nagyszesszi (a Gombrowicz-könyv, a Jób-könyv) nem igazán bölcséleti karakterűek: **Eörsi István** túlságosan világos eszű ember ahhoz, hogy igazán „mély” lehessen. Ez is, ha szabad megjegyznem, mélyesen magyar jellemvonás. Ember nem különbözhet jobban mesterétől, mint **Eörsi István** a néhai Lukács Györgytől. A józan, éber polgári okosság –

Eörsi legföltűnőbb erénye – kifejezetten antifilozofikus tulajdonság. Senki nem kevésbé „német” a mai magyar kultúrában, mint a Berlinben annyira otthonos **Eörsi István**. Lukácshoz nyilván a filozófus nagysága vonzotta **Eörsit**, nem pedig a lelki rokonság, amelynek – műveikben – nyomát sem lelem. **Eörsi** viszonya másik bevallott mesteréhez, Karl Marxhoz is képzeltbeli. A mindenkor hatalom utálatá ugyan közös bennük, de ez Bakunyinnra is igaz. Marx radikális kispolgári demokratának tartotta volna **Eörsit**, ami (az elavult terminológiától függetlenül) igaz, és egyáltalán nem szégyen. **Eörsi** az egyenlőség barátja, a társadalmi igazságosság híve, ugyanakkor életművéből teljességgel hiányzik a magyarországi munkásosztály, amelynek a pusztaságát megemlíteni is illetlenség ezeréves monarchiánkban. **Eörsi István** „az örök baloldal” ma talán legjelentősebb kelet-európai megtestesítője, de nem igazán radikális. (Nem a Jászi-féle ún. „polgári” radikalizmusról beszélek itt, amelynek a pátoszos moralizálása távol áll **Eörsitől**, aki Adynak ugyan nagy rajongója, de csöppet se hasonlít rá: mint mondtam, Petőfi Sándorra hasonlít – Ady sohasem volt fiatal, **Eörsi** sohasem lesz öreg.) **Eörsit** éppen derűs józansága, valóságérzéke és életismerete teszi liberálissá, hiszen minden fönttartása és gyanakvása ellenére élesen látja a modern kapitalizmus iszonytató erejét, rugalmasságát, ötletességét, próteuszi tehetségét.

A kapitalizmus „teremtő rombolása” (a frázist Bakunyintól vette át Schumpeter, kacsintva az értőkre) mindenkinek imponál, kezdve Marxszal, aki nem vak és nem süket. **Eörsi**, akár a többi liberális, főleg azokat az igazságtalanságokat nehezményezi, amelyeket az állam orvosolhat (elsősorban a faji megkülönböztetést és az életforma-kisebbségek elnyomását), nem pedig a tőke. Amikor vitafelei azt mondják: „társadalom”, **Eörsi** mindig úgy érti ezt, hogy „értelmiség”. Ő a hazai értelmiség megalkuvásainak és árulásainak a legkíméletlenebb, a legszellemesebb, nélkülözhetetlen krónikása. De szolidaritási listájáról lemaradnak mindazok az elnyomottak, akik nem cigányok, nem menekültek, nem bevándorlók, nem a szexuális kisebbségek tagjai – de hát joggal mondhatja: ezek az ő témái, másoknak szabadságában áll más beszéd tárgyak fölvetése.

Eörsi István polgár: plebejus és civis – ahogy a nemzedéke szokta mondani, öntudatos, rátarti „citoyen”. Tiszteletre méltó antinacionalizmusa és egyházellenessége figyelmen kívül hagyja a marxista mondat – „a nép ópiuma” – második felét: „a szívtelen világ szíve”. De hát **Eörsi** erőssége nem a szív, hanem az ész. Minden fogyatékoságával együtt **Eörsi István** az egyik legfontosabb ember Magyarországon, a civil kurázi élő jelképe, az életöröm emberbaráti védelmezője ebben a szomorú pusztaságban.

Nem az ő hibája, hogy makacs derűjétől könnyű szökik a szemünkbe.